

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 8 sierpnia 2017 r.

Adam Bodnar

VII.520.20.2016.AG

Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości

Al. Ujazdowskie 11
00-950 Warszawa

Do Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęła skarga dotycząca przepisów ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o opiniodawczych zespołach sądowych specjalistów (Dz. U. z 2015 r. poz. 1418 ze zm.; dalej jako: ustawa) oraz wydanego na jej podstawie zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 lutego 2016 r. w sprawie ustalenia standardów metodologii opiniowania w opiniodawczych zespołach sądowych specjalistów (Dz. Urz. MS poz. 76; dalej jako: zarządzenie). Skarga wniesiona do Rzecznika dotyczy przede wszystkim:

- punktu 9.3 załącznika do zarządzenia (*Standardy metodologii opiniowania w opiniodawczych zespołach sądowych specjalistów*), który stanowi, że „materiały pochodzące z badania, stanowiące podstawę wydania opinii, nie mogą być udostępniane osobom badanym”,
- punktu 5.3 lit. c załącznika do zarządzenia, który stanowi, że drugi etap procesu diagnostycznego obejmuje „poinformowanie osób badanych o braku zgody na rejestrację badania oraz możliwości przerwania lub odstąpienia od badania w sytuacji nieprzestrzegania przez osoby badane zakazu rejestracji”.

Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy, zadaniem opiniodawczych zespołów sądowych specjalistów jest sporządzanie, na zlecenie sądu lub prokuratora, opinii w sprawach rodzinnych i opiekuńczych oraz w sprawach nieletnich, na podstawie przeprowadzonych

badania psychologicznych, pedagogicznych lub lekarskich. Standardy metodologii opiniowania dla zespołów zostały ustalone w zarządzeniu, wydanym w oparciu o delegację ustawową określoną w art. 4 ust. 4 ustawy. Standardy określają zasady postępowania kierownika zespołu i specjalistów, procedurę badania i metodologię opiniowania, etapy i wymogi procesu diagnostycznego, zasady postępowania w przypadkach szczególnych, a także schematy opinii w sprawach rodzinnych i opiekuńczych oraz nieletnich. Zgodnie z art. 93 ust. 1 Konstytucji RP, zarządzenia ministrów mają charakter wewnętrzny i obowiązują tylko jednostki organizacyjnie podległe organowi, który wydał ten akt.

Zgodnie z art. 3 ust. 1 ustawy, opiniodawczy zespół sądowych specjalistów sporządza opinie dla sądów i prokuratorów w obszarze właściwości sądu okręgowego, w którym działa, a w szczególnie uzasadnionych przypadkach również dla sądów i prokuratorów spoza jego obszaru właściwości. W skład zespołu - jak wskazuje art. 2 ust. 1 ustawy - wchodzi specjaliści w zakresie psychologii, pedagogiki, pediatrii, medycyny rodzinnej, chorób wewnętrznych, psychiatrii oraz psychiatrii dzieci i młodzieży. Podstawowymi metodami badawczymi są analiza akt sprawy, wywiady z badanymi, obserwacja zachowań i wzajemnych relacji osób badanych (punkt 9.4 załącznika do zarządzenia). Oznacza to, że w związku z badaniami pozyskiwana jest dokumentacja, w tym dokumentacja medyczna, dotycząca osób badanych. W materiałach pochodzących z badania, stanowiących podstawę do wydania opinii, znajdują się zatem informacje o charakterze danych osobowych.

Zgodnie z art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2016 r. poz. 922; dalej jako: uodo) osoba, której dane dotyczą, powinna mieć możliwość kontroli ich przetwarzania. **Ograniczenie tego prawa na podstawie aktu wewnętrznego, jakim jest zarządzenie, a dodatkowo bez jakiegokolwiek uzasadnienia, nie powinno mieć miejsca.** Należy bowiem podkreślić, że zgodnie z art. 51 ust. 3 Konstytucji RP, każdy ma prawo dostępu do dotyczących go urzędowych dokumentów i zbiorów danych, a ograniczenie tego prawa może określać ustawa. Zgodnie zaś z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku

publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw. Tymczasem w omawianym przypadku nie jest znane żadne uzasadnienie dla ograniczenia osobom poddanym badaniom w opiniodawczych zespołach sądowych specjalistów ich podstawowych praw, zwłaszcza na mocy zarządzenia, które powinno mieć charakter regulacji wewnętrznej i nie może limitować praw obywatelskich. Skarżący zatem zasadnie zauważa, że osoby badane, ale także i sąd prowadzący postępowanie nie ma żadnej możliwości weryfikacji i kontroli dokumentacji, na podstawie której sporządzana jest opinia. Dzieje się tak również dlatego, że badania w opiniodawczych zespołach sądowych specjalistów nie są rejestrowane, a protokół (który nie wiadomo, czy jest sporządzany), nie jest dostępny. Dowodem w postępowaniu mają być zatem wyłącznie wnioski i opinie zespołu badawczego.

Należy również zaznaczyć, że skoro w skład opiniodawczych zespołów sądowych specjalistów wchodzi osoby wykonujące różne zawody, to charakter wytwarzanej dokumentacji jest złożony i nie może być traktowany w sposób równorzędny z dokumentacją medyczną. Osoby badane nie mogą być zatem uznawane za „pacjenta” w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz. U. z 2016 r. poz. 186 ze zm.). Nie można zatem stosować analogii między dokumentacją medyczną a dokumentacją zgromadzoną w procesie opiniowania przez opiniodawcze zespoły specjalistów sądowych. Tym samym nie można stwierdzić, że dostęp do tego typu dokumentacji gwarantuje ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta. To oznacza, że nie istnieją przepisy szczególne, które regulowałyby sposób postępowania z dokumentacją wytwarzaną przez opiniodawcze zespoły sądowe specjalistów, a tym samym zastosowanie muszą znaleźć ogólne zasady wynikające z przepisów uodo i wydanych na jej podstawie przepisów wykonawczych. Zarządzenie wewnętrzne ministra nie może wprowadzać odstępstw od przepisów uodo.

W opinii Rzecznika Praw Obywatelskich regulacja zawarta w punkcie 9.3 załącznika do zarządzenia może stanowić zatem zbyt daleko idące ograniczenie praw jednostki określonych w art. 51 ust. 3 Konstytucji RP, nieuzasadnione również w świetle art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Wątpliwości budzi też uregulowanie tego

zagadnienia w akcie o charakterze wewnętrznym - zarządzeniu ministra - co może być sprzeczne z art. 93 ust. 1 Konstytucji RP.

Dodatkowo Skarżący podnosi, że kwestię rejestrowania przebiegu czynności badań w opiniodawczych zespołach sądowych specjalistów należy postrzegać przez pryzmat braku przepisów regulujących rejestrowanie obrazu i dźwięku w okolicznościach, w których uczestniczą osobiście. Ponadto wprowadzenie regulacji takiej, jak w punkcie 5.3 załącznika do zarządzenia oznacza w praktyce uniemożliwienie jakiegokolwiek weryfikacji i kontroli sposobu, metod i warunków sporządzania opinii przez zespoły. Rozwiązanie to, również w opinii Rzecznika Praw Obywatelskich, może budzić wątpliwość w świetle przywołanych wyżej dopuszczalnych przesłanek ograniczenia praw jednostki określonych w Konstytucji RP. Zgodnie bowiem z art. 51 ust. 4 Konstytucji RP, każdy ma prawo do żądania sprostowania oraz usunięcia informacji nieprawdziwych, niepełnych lub zebranych w sposób sprzeczny z ustawą, a dopuszczalne ograniczenia określa art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2017 r. poz. 958 ze zm.) zwracam się do Pana Ministra z prośbą o ustosunkowanie się do przedstawionych wątpliwości.

Proszę także o poinformowanie mnie, czy przepisy ustawy oraz wydanego na jej podstawie zarządzenia były na którymkolwiek etapie procesu legislacyjnego przedmiotem konsultacji z Generalnym Inspektorem Ochrony Danych Osobowych, do którego zadań należy zgodnie z art. 12 pkt 5 uodo opiniowanie projektów ustaw i rozporządzeń dotyczących ochrony danych osobowych.

[Adam Bodnar]